

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΓΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1954



ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008



ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Στερνός, την ώρα τη στερνή, μέσα σ' ένα σιδερένιο στεφάνι δεινές φροντίδες, μόλις που κατορθώνω να σημειώσω μιάν απλή παρουσία σε τούτο το πνευματικό συμπόσιο, που η Ιταμή των Ισχυρών της γης αντίκρουση πολύ θά το έκαιχόταν, αν είχε κατορθώσει να το μεταμορφώσει σε νεκρόδειπνο. Μά τέτια νεκρόδειπνα δεν ανήκουν στα πεπρωμένα της ελληνικής φυλής. Κ' εκεί κάτω, μέσα στη θάλασσα των θεών, αντίκρου στις ακρογιαλιές της Φοινίκης, η ελληνική φυλή έχει συντύχει εν' από τα πιο πικρά, μα και τα πιο αποφασιστικά και τα πιο ευψυχα πεπρωμένα της. Είναι το πάθος της Κύπρου. Μιά Ελλάδα, που γνώρισε τη σκλαβιά σε πολυάριθμους αλυσιδωτούς αιώνες και που δεν έλύγισε, δεν αποκαρτέρησε, μονάχα να έγκαρτερήσει είχε τη δύναμη. Και να προσμένει, ολοένα να προσμένει. Ίσαμε τούτη τη στιγμή, που μεγαλόφωνα προβαίνει ανάμεσα στους λαούς της γης, να διαδηλώσει την αμετακίνητη απόφασή της για έλευθρία ή θάνατο.

Έτσι μαθαίνουν κ' οι όμωςμένοι όπαδοί της γεωγραφίας του συμφέροντος, πως υπάρχει κάπου, σε μιιά κόχη της γης, σε μιιά σταλαματιά της θάλασσας, ένα νησί, που άρχισε την Ιστορία του μαζί με τους πρώτους ανθρώπους. Που έζησε τις πανάρχαιες εποχές, τις εποχές της πέτρας, του χαλκού και του πρώτου σιδήρου, που έμαθε να όργώνει τα μακρινά νερά με τα γοργά του καράβια, που κέρδισε πολύ σύντομα τιμή και όπόληση ανάμεσα στους πολιτισμένους λαούς. Καραβοκύρηδες από τούτο το νησί τολμηροί άπάγγιασαν στα ζεστά περιγιάλια της μαύρης γης και πάτησαν στεριά και πήραν τους δρόμους και φτάσανε ίσαμε τις φημισμένες ήπειρωτικές πολιτείες, τις πολιτείες της άγρυπνης Άφρικής, και γνώριστηκαν με τα ήθη, τα έθιμα, τους ναούς, τους πυραμιδωτούς τάφους, τους μύθους και τις Ιστορικές περιπέτειες του μεγάλου λαού των Αιγυπτίων. Κι άλλοι καραβοκύρηδες τολμηροί έπήγαν προς τ' ανατολικά και προς τα βορινά και προς τα δυτικά οι άλλοι και είδαν κ' έμαθαν πολλά και άκουσαν στα χρόνια των μύθων της Τροίας, σε κείνα τα χρόνια, όπου η Άσπρη θάλασσα άνοθοβόλουσε κρεμεζι γαρούφαλο από το πέραςμα της Έλένης, βασιλιάς του νησιού ό Κινύ-

ρας, μνημονεύεται με τιμή και με δόξα. Ναυτίλοι άδάμαστοι, μαθημένοι την τέχνη της θάλασσας από τους Φοίνικες, οι Κύπριοι άπλώνουν την έξουσία τους σ' όλα τούτα τα μακαρισμένα νερά, που γέννησαν τους θεούς και τους ήρωες σε τούτα τα νερά που άνοιξαν τα κοχύλια τους, τα λαγόνια τους, που έκαμαν στεφάνι γιασεμιού τους άφρούς των, για να ξεβγάλουν στο μέγα φως της άθανασίας την Άφροδίτη την Άναδυόμενη, την άποθεωμένη όμορφιά, που και την Κύπρο πατρίδα γνώρισε. Είταν η πόληση, ό έρωτας και η όμορφιά της Πάφου ή Παφία.

Οι θεοί οι φωτεινοί του Όλύμπου ήρθαν νωρίς νωρίς να φωλιάσουν στις δασωμένες άκροτοπιές, στ' άμμουδερά περιγιάλια του νησιού. Κ' έσμιξε το πνεύμα των Έλλήνων με το πνεύμα της Κύπρου και από το σμίξιμο τούτο βρήκε μιιά νέα γλυκύτατη μορφή ό πολιτισμός των ανθρώπων. Για αιώνες άτέλειωτους στάθηκε ένας μεγάλος δεσμός κι αυτό το νησί. Ό κρίκος που έφερνε σιμά σιμά τις άναφλογισμένες, τις πυρπολημένες έρημιές, τις πράσινες κοιλάδες και τις κατάσκιες άκροποταμιές όπου μεγάλωσαν οι πρώτοι άνθρωποι πολιτισμοί, με την άκραία Εύρώπη, την Εύρώπη, όπου ό Αιγύπτιος οικόδομος, ό Βαβυλώνιος άστρολόγος, ό πολέμαρχος του Ιράν κι ό μεταπράτης των σιδωνίων, κεραμουργημάτων και ό θεός των Αιγυπτίων και των Φοινίκων ό φουσκομάγουλος, ό φουσκοκοίλης, ό χοντροπόδης, ό Μπές, γινόταν, με την ευεργετική συμμαχία της άττικής εϋδίας και του γεμάτου χάρη, κομψότητα κ' ευστροφία πνεύματος των Ιώνων ό σκαλιστής του άσπρου μαρμάρου, ό άστρονόμος που θεμελιώνει την έπιστήμη, ό στρατηγός που έφώναζε το δοϋλο «παιδί», γιατί ξεχώριζε τον άνθρωπο μέσα στο δοϋλο, ό κατασκευαστής της πορφύρας και όστερότερα ό λεπταίσθητος κριτής των ώραιών μορφών, ό σύντροφος, τέλος, της τραγωδίας. Οι Όμηρίδες πύργωναν στη Χίο και στην άντικρινή στεριά την άθανασία του έπους και ό Στασίνος όδηγοϋσε στην Κύπρο τους άλαφρούς δαχτυλικούς έξάμετρους των άλλων εκείνων παράλληλων έπων, που τα είπανε «Κύπρια έπη». Η ελληνική φιλοσοφία έβρισκε στο βαθύγνωμο Ζήνωνα εν' από τους πιο χαρακτηριστικούς εκπροσώ-

πους της. Μιά μικρογραφημένη Ἑλλάδα, μιὰ γενναία, γεμάτη νοῦ καὶ καρδιά, καὶ δημοφιλὴ καὶ συχνὰ πονεμένη γῆ τῶν Ἑλλήνων, εἶταν πάντα ἡ Κύπρος. Γνώρισε τοὺς Μακεδόνες τοῦ Μεγαλέξαντρου, τοὺς Πτολεμαίους, τοὺς Ρωμαίους, τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἡ Κύπρος τῆς Ἀφροδίτης ἔγινε ἡ Κύπρος τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, τοῦ Ἀη Σπυρίδωνα, ἔγινε ἡ Κύπρος τῶν γραφικῶν μοναστηριῶν, τῶν ὁσίων καὶ τῶν μαρτύρων. Ἀπὸ τὰ τριακόσια τριάντα τρία Ἰσαμε τὰ χίλια ἑκατὸν ἐνενηντὰ ἕνα τῆς χριστιανικῆς χρονολογίας, καὶ μὲ τοὺς Σαρακηνοὺς στὰ περιγιάλια της, εἶταν ἡ Κύπρος ἡ χριστιανὴ, μὲ τὰ γραφικὰ μοναστήρια της, μὲ τίς δημοφιλῆς ἐκκλησιᾶς της, μὲ τὰ πλήθη τοὺς ἀσκητῆς καὶ τοὺς ὑμνωδοὺς της, μὲ τίς πικρὲς συχνὰ πυκνὰ ἱστορικὲς της περιπέτειες. Ὁ διάφανος Ἰσκιος τοῦ Χριστοῦ ἀπλώθηκε, βοηθὸς καὶ σκεπὸς, ἀπάνου ἀπὸ τὸ νησί τὸ μακάριο. Κ' ἡ συνειδησιὴ του ἡ ἀρχέγονη, ἡ ἑλληνικὴ, ἡ συνειδησιὴ τῆς πλαστικῆς ὁμορφιάς καὶ τοῦ ἐπίσης πλαστικοῦ στοχασμοῦ, μεταμορφώθηκε στὴν ἑλληνοχριστιανικὴ συνειδησιὴ, ποὺ εἶναι ἡ κατάνυξη, ἡ γονυκλισία τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἡ στάση τῆς προσευχῆς ἀντίκρου στὴν αἰωνιότητα.

Καθὼς ἕνας Ἀγγλος, στὰ χίλια ὀχτακόσια ὀγδόντα ὀχτῶ ἀγόρασε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν Κύπρο, ἔτσι κ' ἕνας ἄλλος Ἀγγλος, ὁ Ριχάρδος ὁ ἐπιλεγόμενος Λεοντόθυμος, τὴν εἶχε πούλησε στοὺς Ναῖτες. Οἱ Ναῖτες τὴν πούλησαν στοὺς Λουζινιάν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ φοβερὴ ἱστορία τῆς σκλαβιάς. Οἱ Λουζινιάν, οἱ Βενετσάνοι, οἱ Τούρκοι, οἱ Ἀγγλοὶ. Ἐφτάμιση αἰῶνες. Νὰ τοὺς ζήσεις γενιὰ τῆ γενιὰ, χρονιὰ τῆ χρονιὰ, μῆνα τὸ μῆνα, μέρα τῆ μέρα. Ν' ἀντικρύξεις τὴ θάλασσα, νὰ προσμένεις τὸ καράβι τῆς σωτηρίας καὶ τὸ καράβι ποτὲ νὰ μὴ φτάνει. Νὰ γίνονται ποτάμια τὰ δάκρυά σου, καταιγίδες οἱ θρῆνοι σου — νάναι κ' οἱ νύχτες σου οἱ νύχτες τοῦ σκλάβου, οἱ ζοφερές, οἱ ἀσέληνες, οἱ γεμάτες παγίδες θανάτου. Νὰ νιώθεις τὴν πάσα στιγμή, πὼς διαφεντεύει τὸ βίός σου, τὴν ὑπαρξή σου ὀλάκερη ὁ δυνάστης, ὁ ἄλλος! Καὶ νάρχεται μιὰ ὥρα, ποὺ σὲ κάποια κόχη τῆς θάλασσας, σὲ κάποιο ψηλὸ ἀκροβούνη τριανταφυλλίζει μιὰ μέρα χαρούμενη. Καὶ νὰ μὴν εἶναι ποτὲ ἡ δική σου ἡ μέρα. Νάναι μονάχα ἡ μέρα τῆς φριχτῆς κρεμάλας, ὅπου κυματίζει στὸν δοῦλον ἀγέρα, λάφυρο τοῦ Κακοῦ τὸ κορμὶ τὸ σεπτὸ τοῦ Κυπριανοῦ — τὰ κορμιά τῶν συμμαρτύρων του.

Στερνὸς ἀνάμεσα στοὺς στερνοὺς, τὴν ὥρα τούτη τὴν ἔσχατη, ἔρχομαι νὰ χαιρε-

τίσω τὸ πάθος τῆς Κύπρου. Αὐτὴ τὴν ἀνηκουστή, περιπέτεια ποὺ προσβάλλει τὴν ἀξιοπρέπεια, τὴν ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. Ποὺ μηδενίζει τὴν ἔννοια τοῦ ὀποιοῦδήποτε πολιτισμοῦ. Μπροστὰ σὲ κάτι τέτλια περιστάτικα δὲν ξέρει κανεὶς, ἂν ἔχει κάποιο νόημα ἡ ποίηση, ἡ φιλοσοφία, ἡ τέχνη, ἂν μπορεῖ καμιὰ μορφή πολιτισμοῦ νὰ σταθεῖ. Ὁ αἰῶνας μας ἔκαμε δυὸ μεγάλους πολέμους κ' ὑποσχέθηκε τοῦτο στὸν ἀνθρώπο: τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτει τὸν ἑαυτό του. Μὰ, καθὼς φαίνεται, αὐτὸ εἶναι τὸ δυσκολότατο. Γιατί, ἂν ὁ κάθε ἀνθρώπος ἀποχτήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτει τὸν ἑαυτό του, τότε ποῖον θὰ διαθέτει πιά ὁ δυνάστης; Ὁ δυνάστης χρειάζεται σκλάβους. Λοιπὸν, θὰ ἐξακολουθήσῃ, καὶ γιὰ πόσον καιρὸ, ἡ ἱστορία νὰ γράφεται μὲ τὸ σπαθί; Νὰ εἶναι ἡ ἱστορία τῶν θρῆνων καὶ τῶν αἱμάτων; Νὰ εἶναι ὄχι ἡ Κλειώ, ἡ Θάλεια, ἡ Μούσα τῆς τραγωδίας;

Ἐκεῖ κάτου, στὴ θάλασσα τῆ γαλάζια καὶ τῆ χρυσή, ὑπάρχει ἕνας ὁμορφος τόπος, ὑπάρχει ἕνας λαὸς. Αὐτὸς ὁ λαὸς εἶναι ψυχὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ, κορμὶ ἀπὸ τὸ κορμὶ, νοῦς ἀπὸ τὸ νοῦ τῶν Ἑλλήνων. Εἶν' ἕνας προαιώνιος Ἕλληνας, ποὺ μιλεῖ τῆ γλώσσα τῶν θεῶν, ποὺ μὲ τὸ τραγοῦδι τοῦ, μὲ τὸ παραμῦθι τοῦ, μὲ τὴ λαϊκὴ του τέχνη, μὲ τὴν ἔκφρασή του ὀλάκερη, τέλος, ἀνήκει στὴ μεγάλη οἰκογένεια τῆ δικῆς μας, σὲ τούτη τὴν οἰκογένεια, ποὺ ἔκαμε τὸν πόλεμο ἀπὸ ἀνάγκη καὶ τὴν εἰρήνη ἀπὸ συνειδησιὴ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Κι αὐτὸς ὁ προαιώνιος Ἕλληνας εἶν' ἕνας ἀπὸ τοὺς πῖο βαριόμοιρους ἀδερφοὺς. Εἶναι ὁ βοσκὸς, ποὺ βόσκει τὰ πρόβατά του στὶς πλαγιὰς ἑνὸς Ὀλυμποῦ, ὁ ξωμάχος ποὺ ἀνοίγει τὰ σπλάχνα τῆς γῆς καὶ τὸ ὕνι του σκοντάφτει στοὺς ἀρχαίους θεοὺς· ὁ караβοκύρης ποὺ περιτρέχει τίς θάλασσες ἀπόγονος τῶν ἑρετῶν ποὺ ὀδηγοῦσαν πρὸς τὰ χαρούμενα πεπωμένα τους τίς λαμπρὲς τριήρεις μιᾶς φωτεινῆς θαλασσοκρατίας· ὁ σοφὸς, ποὺ σκύβει στὰ κείμενα τῶν προγόνων, σφυρηλατώντας μέσα του τὴν ἀρετὴ τῆς εὐψυχίας, τὸ ἀδούλωτο φρόνημα. Ἰσαμε πόσο θὰ τοὺς καταφρονέσουν οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς; Ἡ δύναμη τῆς ἀδυναμίας εἶναι τὸ μέγιστον ὀπλο· ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς, τὸ φῶς τοῦ νοῦ. Δὲν εἶναι μνησίκακος. Δὲ θ' ἀνοίξει τὸ στόμα του ποτὲ νὰ πεῖ: «πρόσθετε αὐτοῖς κακά, Κύριε· πρόσθετε αὐτοῖς κακά τοῖς ἐνδόξοις τῆς γῆς». Μὰ ὁ Κύριος προσθέτει κακά. Καὶ ὁ κύκλος τῆς κυπριακῆς δοκιμασίας θὰ κλείσῃ κάποτε καὶ θὰ γίνῃ στεφάνι ἐλευθερίας.

I. M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

18. 12. 1954

